

Vesa Kautto

Euroopan tutkimuskirjastojen liiton historia

Esko Häklin kirjoittama *Innovation through Co-operation, The History of LIBER, Ligue des Biliothèques Européennes de Recherche 1971–2009* (Copenhagen: The Royal Library 2011) on seikkaperäinen, huolellisesti laadittu ja kriittinen katsaus Euroopan tutkimuskirjastojen liiton 40-vuotiseen historiaan. Se valaisee hyvin kirjastojen kokemaa monitahoista muutosta.

LIBERin hallituksen ajatus oli saada aikaan liiton historiaa kuvaava kirjanen. Esko Häkli pyydettiin kirjoittajaksi. Eskolla olikin tehtävään hyvät edellytykset, olihan hän ollut mukana LIBERissä 1970-luvulta lähtien ja toiminut varapuheenjohtajana 1990–94 sekä puheenjohtajana 1995–98.

Tehtävä osoittautui työlääksi, koska ennen vuotta 1995 syntyneet asiakirjat olivat hajallaan virkailijoina toimineiden henkilöiden hallussa. Esko Häklin toimesta pöytäkirjat ja muut dokumentit kopioitiin tutkimusta ja liiton arkistoa varten.

Näin suuren vaivan jälkeen ei kannattanut olla kirjoittamatta perusteellista historiaa. Teoksessa on 371 sivua. Kirjoittajan työmäärää kuvastaa se, että lähdeviitteitä on liki tuhat. Runsaat liitteet ovat informatiivisia, ja henkilöhakemisto palvelee lukijaa. Lyhenneluetteloa kaipasin.

Tarve perustaa eurooppalaisille tieteellisille kirjastoille yhteistyöelin heräsi 1960-luvulla. Kansainvälinen kirjastoseurojen liitto IFLA suuntautui lähinnä yleisiin kirjastoihin ja toimi globaalisti eikä sillä ollut vielä alueellista toimintaa. Keskeinen henkilö LIBERin perustamisessa oli sveitsiläinen Jean-Pierre Clavel. Perustava kokous pidettiin 1971 Strasbourgissa, ja ensimmäisenä toimintavuonna seuraan liittyi 86 jäsentä.

Vuoden 1971 sääntöjen mukaan LIBERin tarkoitus oli järjestää yhteistyötä Euroopan tutkimuskirjastojen, erityisesti kansalliskirjastojen ja yliopistokirjastojen välillä. Toimintamuodoiksi määriteltiin konferenssien ja kongressien ja

asiantuntijatapaamisten järjestäminen sekä yhteistyökirjastoihin suuntautuneiden toimielinten ja muiden kansallisten ja kansainvälisten organisaatioiden kanssa, julkaisutoiminta ja selvitysten teko.

Alkuaikoina seuran toimintaa leimasi ranskan kielen hallitseva asema. Kun alankomaalaisten, brittiläisten, pohjoismaisten ja saksalaisten kirjastojen panos vahvistui, englantia vaihtui käyttökieleksi. Osittain tästä seurasi, että eteläeurooppalaiset kirjastot jäivät aikalailta LIBERin ulkopuolelle.

Esko Häkli on jakanut LIBERin historian kolmeen vaiheeseen. Seuran perustaminen ja varhaiset vuodet käsittävät jakson 1968–1980. Häkli toteaa, että silloista LIBERIä voidaan luonnehtia kirjastonjohtajien klubiksi ja suurin saavutus oli se, että seura yleensä pysyi hengissä. Ulkopuolista rahoitusta ei juurikaan saatu Euroopan neuvostolta, jolla oli niukasti varoja, eikä Euroopan yhteisöltä, jonka mandaattiin kulttuurialan yhteistyö ei kuulunut. Yhdistyksen jäsenmaksu pidettiin alhaisena. Kun liiton tavoitteiden ja resurssien välillä oli myöhemminkin selvä ristiriita, olisi lukijan kannalta ollut kiinnostavaa saada vertailutietoa joidenkin vastaavien järjestöjen taloudesta.

Seuraavaa vaihetta 1980–1994 Häkli luonnehtii purjehtimiseksi myrskyisten vuosien läpi kohti uutta tulevaisuutta. Kahden LIBERin perustajajäsenen toimesta syntyi kilpaileva järjestö European Foundation for Library Cooperation (EFLC), joka ei kuitenkaan kasvanut voimakkaaksi tekijäksi. Informaatiotekniikan nopea kehitys asetti kirjastoille suuria haasteita. Sosialistisen blokin hajoaminen teki mahdolliseksi saada keskisen ja itäisen Euroopan kirjastot mukaan LIBERin toimintaan, mutta samalla tarvittiin runsaasti toimia näiden tukemiseksi.

LIBERin historian kolmas vaihe käsittää vuodet 1995–2009, jolloin yhdistyksen toiminta voimistui

ja vakiintui. Säännöt oli uusittu ja organisaatiota muutettu 1994. Myös arkistot ja kirjastoseurat pääsivät jäseniksi. Liiton jäsenmäärä kasvoi lähelle neljää sataa. Suomesta oli 2009 kymmenen jäsentä. Seura sai pysyvän sihteeristön 1995, aluksi Nordinfon rahoituksen turvin, ja toiminnanjohtajan viran 2007. Vuosikokousten teemat suunniteltiin huolellisesti. Näyttelytoiminta vuosikokousten yhteydessä alkoi 1995. – Vuodesta 2009 liiton työtä on jatkanut Haagissa päämajaansa pitävä säätiö Stichting LIBER.

Vuosikokoukset ja niiden esiseminaarit olivat liiton toiminnan tärkein osa. Ammatillista keskustelua ja kehittymistä palvelivat myös jaostot ja työryhmät. Esimerkiksi kirjastoarkkitehtuurijaoston kokoukset ja niistä syntyneet julkaisut vaikuttavat varsin mielenkiintoisilta. Tiedottamista hoidettiin aikakauslehdellä ja tiedotuslehdellä, joka 1991 yhdistettiin edelliseen. Seuran kotisivut avattiin 1995.

Vuosikokousten ja seminaarien aiheet kuvasivat eurooppalaisten tutkimuskirjastojen ajankohtaisia kysymyksiä. Niinpä Oxfordissa pohdittiin 1981 yliopistojen kasvun vaikutusta

kirjastojen talouteen ja tiloihin. Padovassa oli 1991 aiheena tehokkuuden parantaminen yhteistyön avulla. Bernissä vuonna 1997 pidetyn vuosikokouksen teemana oli opettava kirjasto, vuonna 2007 Varsovassa mietittiin integroituvaa Eurooppaa ja sen kirjastoille asettamia haasteita.

Epilogissa Esko Häkli toteaa, että vaatisi oman tutkimuksensa selvittää, mikä on ollut LIBERin vaikutus kirjastojen käytännön toimintaan. Joka tapauksessa on nähtävissä selviä hyötyjä. Liitto syntyi aikana, jolloin kirjastot toimivat lähinnä kansallisissa puitteissa. Kokoukset tarjosivat tilaisuuden tutustua ulkomaisiin kollegoihin ja kuulla heidän näkemyksiään. Luennoijina käytettiin johtavia asiantuntijoita, myös Yhdysvalloista. Saatiin tietoa, jota ei ollut painettuna. Keskustelut esitelmöijien ja kollegojen kanssa helpottivat uusien ilmiöiden tulkintaa.

Tärkeä LIBERin tehtävä on ollut vaikuttaminen päätöksentekijöihin. Seura on tehnyt esityksiä, jotka ovat koskeneet muun muassa luetteloiden taannehtivaa konvertointia, tekijänoikeuslain-säädäntöä, elektronisten julkaisujen arvonnäköalaa ja avointa julkaisemista.